

VB 17342

**ÉRTEKEZÉSEK
A M. KIR. HORTHY MIKLÓS TUDOMÁNYEGYETEM
FÖLDRAJZI INTÉZETÉBŐL.**

---

7. (37.)

BARCS KÖZSÉG FÖLDRAJZA

ÍRTA:

ERDŐS ALBIN
OKL. KÖZÉPISKOLAI TANÁR

S Z E G E D, 1944.

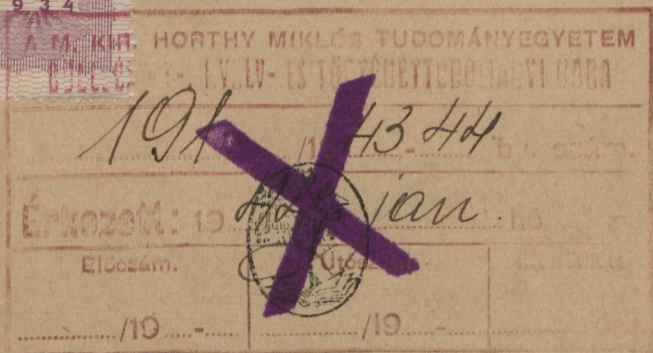
XB 146179

42/1054
2.

✓B 17342

OKL. KÖZÉPISKOLAI TANÁR

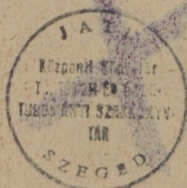
RÁKÓCZI NYOMDA, PÉCS, RÁKÓCZI-ÚT 35. TELEFON 20-98

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000505163

Sz 1/36: ☒ B ☐ 17342

FELELŐS KIADÓ: ERDŐS ALBIN

A NYOMDAÉRT FELEL: KELLER JÓZSEF CÉGTULATDONOS

FÖLDRAJZI HELYZET.

Somogyország.¹

Somogyország szép kis ország,
Gyönyörű kis Tündérország.
Szemnek, szájnak ami csak kell,
Telve jóval, szépségekkel.

Azért oly szép, mert északon
Mosdóvize a Balaton,
S délen fehér fővénylába
Ott mosódik a Drávába.

Jelen munkámban Somogyvármegye egyik szépen fejlődő nagyközségét szeretném megismertetni. Igyekszem bemutatni a táj eredeti képét, majd a táj életében megjelenő embert, amidőn vállalkozó emberi szorgalmával, tervező eszével és munkájával egyre nagyobb mértékben alakítja át a természetes tájat, küzd minden ellen, ami ízlésének, akaratának meghajolni nem akar.

Barcs község Somogyvármegye déli részén, a Dráva mellett terül el. Ez a nagyközség 5 településből jön létre s részletes ismertetésénél a következő nevekkel fogunk találkozni: Pusztá-Barcs, Barcstelep, Barcs, Új-Barcs és Dráwapálfalva. Ezt az 5 települést egységesen Barcsnak hívják. Mintegy félkörben puszták veszik körül, amelyek Barcshoz tartoznak, ú. m. Sánepusztá, Drávaerdő, Szilonicspusztá, Viktorpusztá, Belesapusztá. Területe: 9256 kat. hold.

---

¹ Hortobágyi Ágost Árpád: Somogyi Helikon. Somogyország lantosai.

A táj nem egyhangú. A sebesen rohanó Dráva, a csendesen folydogáló Rinya és Zimona patakok, a község dombos területén emelkedő nagy kiterjedésű „Nyíres” erdő, zöld pázsitos legelők, gabonatóblák váltakozó színei, a gyümölcsfák százai mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a táj arculatát változatossá tegyék. A község főutcája nyáron valósággal elvész az út szélére ültetett hatalmas vadgesztenyefák lombzatában, a mellékutcák pedig az akác, hársfa és az eperfák sűrűjében.

A kedvező földrajzi helyzet következtében mint közlekedési gócpont a község fejlődésében jelentős tényező, mert hatfelé ágazó vasuti csomópontja van s a Pécs—Nagykanizsa—Sopron—Bécs-i főútvonalon fekszik, valamint Horvátországgal közvetlen vasuti összeköttetése van. Egy utazó 1890-ben ezeket írja Barcsról: Nem is lehet Barcs óriási forgalmát statisztikai pontossággal felsorolni (a délviasút tisztviselői szerint Bécs és Trieszt után a vasútnak első állomása), csupán annak a mozgalmas eleveenségnek akarjuk megközelítő képét adni, mely Barcsen uralkodik, midőn megemlítjük, hogy Barcs üzleteiben és gyáraiban milliókat érő árucikkek kezelése, gyártása és szállítása kb. 1000 embert foglalkoztat, kiknek száma esetről-esetre az üzlet emelkedéséhez képest megkétszereződik.²

Barcs nagyközség a barcsi járás székhelye, főszolgabírósággal, járásbírósággal, csendőrséggel és járási katonai parancsnoksággal.

I. ŐSTÁJ.

A harmadkor végén Somogyvármegye területét a pontusi vagy pannoniai tenger lepte el. A tenger nem volt egészen közönséges sósvízű tenger, hanem a körülötte felgyűrődött hegyekről lezúduló folyók által idővel kiédesedett. A pontusi tengerből homok- és agyagrétegek rakódtak le. A homok- és agyagrétegek elég gyakran váltakoznak. A pontusi vagy pannóniai rétegek vastagságát Lóczi 250 és 350 m-re becsüli. A pontusi tenger szintje valami 300 m-rel lehe-

² Acta Parochiae Barcensis.

tett magasabban ezen a tájékon a mai tenger színénél, a feneke pedig kb. a mai tenger színében. A tengernek ezek a lerakódásai azonban többször szárazra kerültek. Tanúsítja ezt legjobban az, hogy a felsőbb rétegekben gyakran találunk folyómedreket homokkal, kavicssal kitöltve, máshol meg mocsári üledékeket. Azután végre teljesen kiszáradt a tenger s a pontusi kor után következő, ú. n. levantei korban csúnya pusztaság lett a terület.³ Ezzel kezdődik Somogyvármegye mai felszínének kialakulása. Területén levantei korú vízzel való teljes elborításnak nyoma sincs, hanem helyett ebből a korból ismerünk futóhomokot, vad vízmosásbeli lerakódásokat, kavicsfelhalmozódásokat stb. A levantei kor éghajlata sivatagszerű lehetett. A hegyekről vadvizek jöttek le a síkságra, durva kavicsot ontva le hatalmas törmelékkúpokba. A vadvizeknél azonban hatalmasabb tevékenységet fejtett ki a szél. Megtámadta a pannoniai rétegeknek homokos részeit, különösen erősen támadta a szél a vulkánikus tevékenység következtében előállott észak-deli irányú törésvonalak mentén a térszint, mert itt sérült volt. A sivatagi korszak után jött a pleisztocén vagy diluviális félsivatag időszaka, füves növényzet lepte el a halomvidéket, amelyre most bőven hullott a levegőből por, amely legtöbb helyen igen jó termőföldet alkotott.⁴

Somogyvármegyében a glaciális korszaknak nyomait nem találjuk. A jégkorszak végével megbővül hazánk területén a csapadék, megindulnak a folyók s kezd egészen a mai alakjára kibontakozni a térszín. Ekkor már itt élt hazánkban az ember, de aligha lakott nagy számban a somogyi füves pusztákon, ahol a mamut dús legelőkre, a rinocerusz pedig sűrű mocsarakra találhatott.

Az alluviális időkben a folyók belevágódnak a lösszel borított lankás térszínbe. 3 főirányba keletkezett a vizeknek lefolyása. Északon a Balatonba szivárognak le az észak-déli irányú árkok vizei. Délen a Dráva szedi őket össze, keleten a Sió és Sárvíz folyója veszi fel a Koppány és Kapos vizeit.⁵

3, 4, 5 Csánki Dezső: Magyarország vármegyéi és városai. Somogyvármegye. 1—3. o.

IDŐJÁRÁS, ÉGHAJLAT.

A terület magán viseli a Dunántúlt jellemző időjárási sajátságokat.⁶ A nyári tikkasztó hőség és némely esztendőben a 3 hónapig is tartó kemény tél találkozó helyévé teszik megyénket a hideg és meleg éghajlati jelenségek. A föld felszínén ugyanis a szárazföldi és tengeri klíma harcolnak egymással és az egyiknek túlsúlyba jutása a másik felett érezteti hatását a terület éghajlatán.

Barcs átlagos hőmérséklete 30 éves (1901—1930) középértékben 10.4 C. A 30 éves átlagos értéket a következő táblázat tünteti fel: Jan. 0.4, febr. 0.4, márc. 5.9, ápr. 10.4, máj. 15.6, jún. 19.1, júl. 20.9, aug. 20.4, szept. 15.8, okt. 10.4, nov. 5.2, dec. 1.6.

E szerint legmelegebb hónap a július és leghidegebb a január hónap. A nyári nagy forróságot és téli nagy zimankós hideget vagy helyi barometrikus maximumok idézik elő, vagy pedig olyan barometrikus helyzet, amely télen szélsőségesen hideg, nyáron forró kontinentális levegőt bocsát be hozzánk. Enyhe téli vagy nyári időjárást viszont óceáni maximumok vagy átvonuló ciklonok idéznek elő.⁷ A tavaszi fagyok minden évben többé-kevésbé jelentkeznek s bizony néha jelentékeny károkat okoznak. Példa volt erre 1943. év májusa, amikor a fiatal zöld burgonyalevelek máról holnapra a fagy következtében elfonnyadva, rozsdavörösré változtatták színeiket s ezt a szomorú képet a burgonyaföldeken holdak számra lehetett látni. Természetesen megérzik ezt a gyümölcsösök korán rügyező fái is.

A csapadékmennyiség az éghajlat legjelentősebb tényezője. Ettől függ, hogy milyen a táj növényi takarója, ettől függ, van-e elegendő talajvíz, forrás, folyó, tó. Ha a folyóvizeket kellően táplálja a csapadék, azoknak az ereje a meggyarapodott vízmennyiséggel arányosan megnő, határozott törvényszerűséggel kialakítják a táj felszínét, vizierőket, víziutakat bocsátanak az ember rendelkezésére.⁸

Barcs átlagos (30 éves átlag) csapadékmennyisége 776 mm, ami azt jelenti, hogy egy év leforgása alatt a talaj a

⁶ Az éghajlatra vonatkozó adatokat a budapesti Meteorológiai állomástól kaptam.

^{7, 8} Kogutowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld. I. Szeged 41—44. o.

levegőből holdankint 40.000 hektóliter vizet kap.⁹ Eső az év nem minden hónapjában szokott egyforma mennyiségben hullani. Júniusban (82 mm) és októberben (78 mm) van az esőzés 2 maximuma s februárban a minimuma (39 mm) a 30 éves átlag alapján. Az októberi maximum a Földközi-tenger vidékét jellemzi, a nyári esőzés pedig Közép- és Kelet-Európát. Bares az átlagos 776 mm csapadékmennyiséget több évben nem érte el. Így 1935-ben 664 mm és 1938-ban 534 mm, máskor pedig túlhaladta pl.: 1937-ben az évi csapadékmennyiség 1252 mm volt és 1940-ben 1126 mm. Nyári záporok és jégesők ritkán fordulnak elő.

A terület uralkodó szele az északi és nyugati szél. Az előbbi különösen depressziók elvonulása után szokott napokig fújni, azért jó idő van utána. A másik uralkodó szél rendszeren a depressziókat kíséri vagy megelőzi, ezért esőt szokott hozni. A tartós esők és zivatarok is egész Somogy területén nyugatról szoktak jönni, azért a földműves a nyugati eget vizsgálja. A nyugati szél uralmának főidőszaka a nyár, télen gyakori a kemény hideg keleti szél.¹⁰

VÍZRAJZI VISZONYOK. -

Tájunk egyik legjellegzetesebb eleme a víz. Az őstáj vízivilágáról némi fogalmat a József császárkori térkép ad, mivel ekkor jelent meg az első részletes térkép és a folyók szabályozása még nem indult meg. A szabályozás előtt a Dráva, a Rinya és Zimona patakok kényük-kedvük szerint folydogáltak. Tavasszal és nyáron a folyók gyakran kiléptek medrükből és így hatalmas árterületeket öntöttek el, s a mocsarak és morotvák megszámlálhatatlan serege áztatta a földet. A tengersok állóvíz a forró nyári napokban megnyálasodott s így számtalan nyavalyának lett a csírája.¹¹

1890-ben a plébánián a következő feljegyzést találjuk: „Még nincs 30 esztendeje, mikor a baresi Dráwaparton vize-nyős rétek, barkás fűzfaerdők terültek el, melyek növény-

⁹ Kogutowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld. I. Szeged 41—44. o.

¹⁰ Csánki Dezső: Magyarország vármegyéi és városai. Somogy-vármegye. Évszám nélkül. 18. o.

¹¹ Takáts Sándor: Rajzok a török világból. Bp. 1915. 269. o.

szegénysége élénk ellentétét képezte a nyugat felől elterülő nagy erdő gazdagságának. Vad vidék volt bíz' az, melynek formáját minduntalan megváltoztatta a rakoncátlan Dráva, mely ha tavasz felé elöntötte a lapos partvidéket, a megposhadt vizet ott érte a nyár, miközben megnövekedett benne a vízi dudva ezer faja, — hidöglelés ezért napirenden volt.“

A mai templom-téren mély halastó volt a templom építése előtt, melyet a hagyomány szerint 17 évig töltöttek fel. Az idősebb emberek még emlékeznek arra, hogy a templom előtti park helyén nádas, mocsaras tó volt a 70-es évek körül, ahol a kacsák, libák és más víziszarvasok éltek holdog világukat.

Erről a vízivilágról, amelybe az első települők beköltöztek, alig tudunk ma már fogalmat alkotni magunknak. Pedig földrajzi tanulmányaink kezdetén igen fontos volna, hogy ezekről az ősi állapotokról képet alkothassunk magunknak s elgondolhassuk az ősi település módját ebben a csodálatos vízivilágban. Sajnos, ennek nagyon sok előfeltétele hiányzik még ma.¹²

NÖVÉNY- ÉS ÁLLATVILÁG.

Az őstáj növényvilágáról legmegbízhatóbb felvilágosítást XVIII. század térképei adják. Ezekből megállapítható, hogy kb. 150 évvel ezelőtt Barcs és környékén két-háromannyi erdő volt mint ma. Nyilvánvaló tehát, hogy valamikor az egész terület óriási erdők birodalma lehetett. Ezt bizonyítja legjobban az 1889. évi plébániai feljegyzés is amidőn azt írja, hogy „a 70-es évek elején Barcs még gyönyörű erdőkkel volt körülvéve. A „Nagyerdő“ a déli állomástól a péterhidai, komlósi és babócsai határokig terjed, Szuloktól a pálfalusi temetőig (Barcsig) szép tölgyerdő volt, valamint Drávatamási felé is.¹³ Mivel a község területén a Dráva folyó, továbbá a Rinya és a Zimona patakok voltak a legfontosabb tájalakító természeti tényezők, nyivánvaló, hogy hatalmas árterületek, mocsárviláguk nagyban hozzájárulhatott ah-

¹² Kogutowicz Károly: Szeged emberföldrajzi problémái. Szeged 1917. 10. o.

¹³ Acta Parochiae Baresensis.

hoz, hogy gazdag növény és állati élet alakulhasson ki. Növényei elsősorban vizinövények voltak, főleg mocsártölgyfélések. A virágos növények között a nád, sás valamint a sulyom és a tavirózsa is előfordult. Ezek a növények ma is megtalálhatók a Zimona erdőben lévő halastóban. A táj hatalmas erdőségei kitűnő életlehetőségeket nyújtott különböző állatoknak.

A drávamenti síkság valósággal eldorádója volt a letelepült embernek. Vizei ízletesebbnél ízletesebb halakkal, folyómenti mocsarai viziszárnyasokkal voltak tele. A végtelen fűtengerben tuzokok, fürjek, foglyok csapatai bújtak meg s ezek valóságos kincseshányait képezték őseinknek.¹⁴ Ez lehetett az őstáj természeti képe Barcsen az ember megjelenésekor. Ez az őstáj így természeti adottságai révén alkalmassá vált az emberi letelepedés számára, amelyet aztán az ember a maga kultúrfokának megfelelően lassanként átalakított és ennek mozzanatait a következő fejezetekben igyekszem bemutatni.

II. A TÁJ ÉS AZ EMBER KAPCSOLATAI.

A) A KULTÚRTÁJ KIALAKULÁSA.

A táj képe a honfoglalásig.

Amidőn Somogyvármegye talaja az ember befogadására alkalmassá válik, megjelenik a neolith-kor ősembere Kisázsia-ból vándorolva. Az ősember a Kapos vize mentén lépte át elsőnek Somogyvármegye határát s ott eléggé sűrű települést alkotott. Ez a sűrű település arra kényszerítette Somogy-megye őslakóit, hogy jobban terjeszkedjenek s így kerültek a mai Zselizségei át a Drávamellék kevésbé ingoványos területeire. Az ősember harangalaku veremlakást épített magának és a keményen át közlekedett kötélhágcsó segítségével. Zsugorított helyzetben aludtak és így is temetkeztek. Eszközeit kőből és az elejtett állatok csontjaiból készítette. Kő-

¹⁴ Márton György: A Maros síksági szakaszának folyómenti települései. Föld és ember. Szeged. 1927.

anyagot leginkább a Mecsek tájékáról cserekereskedés útján szerezte be és csiszolással idomította. Edényeit iszapolatlan agyagból készítette. Ruházatul az elejtett állatok bőre szolgált.¹⁵

A bronzkori műveltség már új életmódot teremt. Cölöpökön építkeztek és átjáró hiddal voltak összekötve a szárazfölddel a vízborította területen. Szőrmeruhát viselnek, edényeket finomabb iszapolt agyagból készítik és díszítésekkel látják el. Ékszereiket és fegyvereiket bronzból készítik. Somogyvármegye legnagyobb bronzlelete a Kér-i kincs. A lelet urnába rejtve 1883-ban szántás alkalmával került felszínre, amelyben leginkább bronz-sarlók, vésők, ékszer és kardtöredékek voltak. Legjellegzetesebb darabja, kormeghatározás szempontjából a korongtekerceses, pápaszemes fibulátöredéke, amely a régibb vaskor legelső szakában került forgalomba. Szórványosan Somogy vármegye egész területén fordultak elő bronzeszközök és fegyverek, amelyek az őskori életet bizonyítják.¹⁶

Somogy vm. vaskori műveltségének kezdetét Kr. előtti 1000 év közepe tájára tehetjük, amikor megkezdődött a kelták költözése Galliából s az egyik nagy kelta néperedet népesebb törzse a Kapos mentén jutott Somogyba és megszállta a szalacska menti őstelepeket, ahol 400 darabból álló kelta pénzverő és öntőműhelyt találtak. Szalacska műkinésének érdekességét s gazdagságát csak fokozza az, hogy a körülötte virágzó kelta telepeknek később a rómaiak lettek uraivá, akik a fém és az ötvösművesség magas művészi színvonalán álltak. A római uralommal megszűnik Somogy vármegye őskora.¹⁷

Barcs területéről az őskorból semmit sem tudunk, alapítási ideje annyira elvész a régmúlt idők homályába, hogy kutatására alig merünk gondolni.

Eredetének megállapítása körül ellentétes véleményekkel találkozunk. Egyik szerint Barcs árpádkori magyar személynév, amely a fejér és pestmegyei Baracs és a somogymegyei Barcs helynevekben maradt fenn. Analógiáját a ka-

---

15, 16, 17 Csánki Dezső: Magyarország vármegyéi és városai Somogyvármegye. Bp. 344—354. o.

zak-kirgizeknél a Borcsi nemzetség nevében találjuk.¹⁸ A másik vélemény a dák telepnevek közé sorolja s azt állítja, hogy legbiztosabb az a nyom, amit e népek terjeszkedése hagyott maga után, vagyis az ősnépek egyes telepeiből kivált rajoknak újabb alapításai, amidőn nagyon sok esetben ezek nevei épúgy hangzanak, mint amelyekből keletkeztek. Ezen a vonalon visszajutunk a vélemény szerint az ősnépek eredeti kiinduló pontjához s így található meg Barcs telepnev össze-függő nyomainak maradványai a Balkánon, a Morva völgyében Baré, Barič, Bari, Bariče¹⁹, Borsh²⁰ változatokban.

A magyarság megtelepedése.

A jelenlegi magyar birtokviszonyok kiinduló pontja vagyis alapja a honfoglalás volt és az azt nyomon követő betelepedés, a megszállás. A helynek megválasztását a honfoglaló családoknál leginkább az irányította, hogy nekik nem a falvak kellettek, vagy a falvak körül feltúrt szántóföldek és kertek, mert az ő foglalkozásuk, gazdaságuk, vagyonuk nagy számu méneseikben, esetleg szarvasmarha gulyáikban rejtett és ezeknek éppen azok a nagy kiterjedésű gazdátlan területek feleltek meg, amelyek az őstelepek között feküdtek. Így könnyen elképzelhető, hogy a magyar megszállás minden erőszak kifejtése nélkül ment végbe, mert egy ilyen betelepedésnek 2 fő ütközőpontja, az államszervezet és tulajdonjog az ősnépeknél teljesen fejletlen volt.²¹

A honfoglaló magyarok az elfoglalt földeket törzsenként, nemzetiségekként és áganként osztották fel. A magyar nemzet a honfoglalást követő fél században szinte szakszerűtlenül rablóhadjáratokban fogyasztotta erejét. Nem akartak hódítani idegen országokat, kielégítette őket az elfoglalt föld, azonban szerették a könnyű prédát és a vakmerő kalandokat. Az augsburgi szerencsétlen ütközet után (955) az egész magyar nemzet tudatára ébredt, hogy ha hazáját elveszti, nemzeti önállósága és szabadsága is elvész. Ekkor

¹⁸ Pallas lexikon II. K. 641. o.

¹⁹ Darnay Kajetán: Néprajzi megfigyelések. Kaposvár 1918. 10—31. o.

²⁰ Darnay Kajetán: Adalékok Somogyvármegye néprajzához. Kaposvár. 1917.

²¹ Darnay Kajetán: Néprajzi megfigyelések. Kaposvár 1918. 73—76. o.

alakult ki a magyar nép vezéreinel az a meggyőződés, hogy csak a letelepült élet tarthatja fenn a nemzetet. Az állandó letelepedés érdeme Géza fejedelem nevéhez fűződik.²²

Barcs területéről a honfoglalás idejéből úgyszólván semmit sem tudunk. Nyilván megszállatlan lehetett a nagy erdőségek miatt, amelyek békés időkben kiváló eltartói lehettek a nép számos nyájának, veszedelem esetén védőövként szerepelhetett. A legrégebbi írások Barcsot, Barz, Barch, Borsch, Boreh néven említik. Egy 1223-ból való okiratban Barch mint aqua, stagnum (víz, tó) szerepel. Az 1253. évi okirat szerint „e víznek tisztasága Gyolesnak neveztetik (cuius aquae puritas, quae Gyoles dicitur).“ Ma már az eltűnt vizek közé sorolják.²³ 1389-ben már település (possessio Barch). 1389—1478-ig a segesdi uradalomhoz tartozott, mint nagy-kiterjedésű szervezett királyi birtok része. Okleveleink váráról 1460-ban tesznek először említést castellum Barz, majd 1472-ben castrum Barch néven. Barcs eleinte kastélynak, később várnak említetik; amely 1460-ban Bakonyai család birtoka. Itt említem meg, hogy a középkori várak egyuttal a főurak, grófok, nemesek lakóhelyeül is szolgáltak. Főleg nedves, mocsaras helyeket kedveltek a várak építéséhez, hogy így az erődítményt ha lehet, körös-körül vízzel védelmezzék. 1467-ben a Marczaliak bírtak itt földesúri joggal, 1472-ben Gáji Horváth Gergely kezén találjuk, 1480-ban a Váradi és Nagylucsei családok nyerték adományul, 1495-ben a Báthoriaké.²⁴ Az oklevelekben említett barcsi kastély nem lehetett valami kis erősség, mert 1467-ben Barcs a Marczaliak főfészké.²⁵ Az egész Somogy-megyének ekkor mintegy a gerincét képezték a Marczaliak, hiszen a megyében némelykor 11 városa, 4 várra és kb. 54 helységre terjeszkedett ki hatalmuk. Ilyen gazdagság után elgondolható, hogy főfészkeköt széppé és hatalmassá építették ki, úgy hogy 1489-ben

²² Csánki Dezső: Magyarország vármegyéi és városai. Somogyvármegye. 362. o.

²³ Ortvai Tivadar: Magyarország régi vizrajza a XIII. szd. végéig 1882.

²⁴ Csánki Dezső: Magyarország vármegyéi és városai. Somogyvármegye. 44. o.

²⁵ Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Bp. 1894. II. k. 568. o.

Mátyás király a Váradi és Nagylucsei családoknak Barcs kastélynak csak a „felét“ adományozta.²⁶ Ez a vár, hogy hof lehetett, azt nem tudjuk. A természeti adottságok révén a lakosság földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozott valamint a vizek mentén halászáttal. Barcshoz a XV. szd.-ban 15 helység tartozik²⁷ s ezek után képet alkothatunk arról, hogy egy fejlődésben levő virágzó kultúrterület volt, amelynek további kifejlődést a bekövetkező török dúlások megakadályozták.

A török hódoltság.

A török uralom megváltoztatja a táj virágzó képét, áldozatul esik a rombolásnak és pusztulásnak s így a táj életében gyökeres változást hoz létre. Barcs közel fekszik Szigetvárhoz s mint egyik végvára Szigetvár történelmével szorosan összefüggésben van. Szigetvár erőssége 1543 óta akadályozta a törököt további terjeszkedésében. Somogy és Zala-megye voltak, pedig a török vágyainak céljai, amelyeket szeretett volna elfoglalni. Azért Szulejmán szultán elhatározta, hogy amit diplomáciai úton megszerezni nem tud, azt haderővel fogja hatalmába keríteni. A török azonban rendszerint nagy előkészülettel s ravasz úton kezdte meg hadműveleteit s azért jónak látta első lépéssel a hatalmas várnak háttérét megszerezni. Baranya megye már a töröké volt, de Somogyban több-kisebb vár vagy erősség állott, amely védelmül szolgált Sziget várának. A töröknek tehát arra kellett törekednie, hogy Szigetvár megostromlása előtt ezen apróbb várak egyrészét elfoglalja s ezzel Szigetvárt minden közlekedéstől elzárja.²⁸

Így került többszöri próbálkozás után, Babócsa, majd Barcs vára is török kézre. Lassankint elesik Szigetvár is, majd Kanizsa is és 1600-ban az egész vármegye a török hódoltság alá kerül. A török a nemesség javait elkobozza, a táj lakossága a töröktől megtűrt földnép lesz. Ezek nagy-

²⁶ Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában Bp. 1894. II. k. 572. o.

²⁷ Darnay Kajetan: Adatok Somogymegye néprajzához. Kaposvár. 1917.

²⁸ Németh Béla: Szigetvár története. Pécs. 1903. 122—123. o.

ságáról a török összeírások nem adnak tiszta képet, mert az összeírások csak az adózó házakat vették számításba. Az 1565/66. évi török kincstári fejadójegyzékben Barcs 46 házzal van felvéve. Hagyomány szerint a hódoltság előtt a mai Vukovár-dűlő helyén Vukovár helység állott. A vukovári dűlő név kétségtelenül elpusztult helység emlékét igazolja. A hódoltság alatt lakosai a közeli erdőségekbe menekültek és ott emeltek kisebb tanyákat. E tanyák közül az egyiket Pusztabarcsnak nevezték. A régi Vukovár azután a török uralom alatt teljesen elpusztult. Az erdei tanyák és Pusztabarcs lakosságából keletkezett a hódoltság után a mai Barcs a régi Dráva-parton elterülő síkságon.²⁹ Amidőn a harcok megszűntek, a török nem volt félelmetes ellenség, a népet nem bántotta, legfeljebb az adószedés körül érezte páratlan művészetét. Barcs lakossága a szájhagyomány alapján jelentékeny mennyiségű zöldséggel és takarmánnyal adózott a töröknek. A török idők maradványainak tekintik a község szélén bőven termő vadnárciszt. (*Narcissus Angustifolius*) amely aránylag kis területen, de nagy mennyiségben pompázik. Erről, a nárciszról emberemlékezet óta tudnak s a jelenlegi tulajdonosok már őseiktől is hallottak róla. Valószínű, hogy valamelyik török főúr kertjében honosította meg, amely azóta a mai napig is fennmaradt.³⁰

1601—1664-ig a somogyi török hódoltság békét élvezett. 1664. év elején gr. Zrínyi Miklós támadólag lép fel a törökök ellen. Hadjáratához a téli időt választotta, mert a török katonának a kormányzat télre nyugalmat biztosított. Így az erősségekben is kisebb volt az őrség száma a szokottnál és nem is voltak felkészülve erre a támadásra. A támadást először Berzence ellen intézte, melynek őrsége január 22-én a várat feladta. Ezután Zrínyi hada jan. 23-án Babócsa alá vonult, mely másnap szintén megadta magát. Itt rendkívül értékes zsákmány jutott a győzők kezébe. Innen Zrínyi hadának egyik részét Szigetvár felé indította, a másikat Barcs ellen küldte, ahol Zrínyi hadainak közeledtére a törökök az erősséget otthagyták és Szigetvárra menekültek, mire Barcs

²⁹ Csánki Dezső: Magyarország vármegyéi és városai. Somogy vármegye. 44. o.

³⁰ Természettudományi Közlöny. 1936. 496. o.

erődítményét Zrinyi felgyújtatta és leromboltatta. Ezzel Bares vára katonai szempontból megszűnik, majd az 1683.-i megkezdett felszabadító háború következtében 1690-ben a török uralom véget ér Somogy vármegye területén.³¹

A török hódoltság rettenetes pusztításai csak ezután váltak teljes mértékben ismeretessé. A falvak elnéptelenedtek. Dunántúl 900.000 lakosából a XVII. szd. végén már csak 360.000 ember él. Bares 1565-ben meglévő 46 háza, 1715-ben már lecsökkent 20 háztartásra.³² Zavaros állapotok uralkodtak. 1692-ben pl. Barcsnak nincs földesura.³³ Csodálatra méltó, hogy ez a magyar nép, amely a töröktől sanyargatva állandó rettegésben élt, időnkint jószágaival együtt az erdőkbe, mocsarakba kényszerült menekülni, mégis adózott földesurának ápolta szokásait, nyelvét és nem adta fel keresztény hitét.³⁴

Újabb népcsoportok.

Valahányszor nagyobb átalakuláson megy országunk keresztül, a nép szaporításának kérdése különösen annak legközvetlenebb alakjában, a telepítések kérdésében mindannyiszor nyomatékosan szönyegre kerül. A 150 esztendő török harcok alatt elnéptelenedett, a felszabadító háborúk vérzivatarai folytán végpusztulásba döntött országrészek újra telepítése parancsoló szükség volt. Tárgyilagosan meg kell állapítanunk, hogy ezekben az időkben az újjáépítéshez mulhatatlanul szükség volt friss emberanyagra, ami világosan kiderül abból, hogy nemcsak Bécs irányította ide a nyugat-magyarországi kivándorlók tömegeit, hanem magyar földesurak is egyre kértek új telepéseket, sőt sok esetben csábító ígéretekkel csalogatták néptelen pusztá birtokukra az idegen földműveseket.³⁵ Ilyen telepítés révén kerültek Barcsra is

³¹ Csánki Dezső: Magyarország vármegyéi és városai. Somogy vármegye. 466—471. o.

³² Csánki Dezső: Magyarország vármegyéi és városai. Somogy vármegye. 44. o.

³³ Németh Béla: Szigetvár története. Pécs. 1903. 33. o.

³⁴ Kugotowcz Károly: Dunántúl és Kisalföld. Szeged. 1936. II. 108. o.

³⁵ Kugotowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld. Szeged. 1936. II. k. 80. o.

a németek kb. 1770 táján. A szájhagyomány szerint először Szulokból jött egy-két német család Barcsra, akik itt megtelepedtek. Miután ezek látták, hogy életlehetőségeik révén a jólét biztosítva van, több család számára is, az akkori gróf Széchenyi földesúr kívánságára kb. 40—50 családot hívtak Barcsra Württembergből, akik a mai Szent István király utcában telepedtek le. Kezdetben nem volt könnyű dolguk, mert a betegségek iránt fogékonyabbak voltak mint a régi lakók, a magyarok. A mocsaras, elvadult környezetben a betegségek rengeteg áldozatot követeltek. Meg kellett szokniok az éghajlatot is s el kellett sajátítani a gazdálkodás módjait. A József császár-kori térképen ez az első utca, amelynek egyik oldalán 22, a másik oldalán 24 ház van s Barcsot Porcs néven említi. Ez a település kapta a Barcs nevet. Van aztán egy későbbi német település a mai Dohány-utcában. Ezt a régi lakosok Új-Barcsnak hívják. Ezek a németek szintén a földesúr kívánságára jöttek be, de nem egy németországi helyiségből, hanem Ausztria különböző vidékéről. Ez a két utca egymástól teljesen elszigetelve él, össze nem házasodnak, de egyszersmind nem is érintkeznek. A Szent István király-utcában élő németek gazdagabbak, módosabbak, mindegyiknek szép, modernül megépített háza van s 10—30 hold földje, így a maguk földjén gazdálkodnak. A Dohány-utcaiak azonban szegényebbek, háza mindegyiknek van, azonban a mai kör követelményeitől messze elmaradnak s 1—2—3 hold földjük mellett napszámból élnek. Ez az oka annak, hogy a két utca egymást nem szíveli. A Szent István király-utcaiak erősen német érzelműek, ezt nem egyszer nyíltan is kifejezésre juttatják, majdnem mindegyik család a Volksbund tagja és a magyarokkal nem házasodnak. A Dohány-utcaiak már magyar érzelműek, magyarokkal összeházasodnak.

A török megszállás második felében horvátok is költöztek a megfogyatkozott népességű faluba, úgyhogy 1773-ban készült hivatalos összeírás alkalmával Barcson a horvát nyelv uralkodik.³⁶ E nép azonban lassankint elmagyarosodott, úgy, hogy ma már Barcson külön kimondott horvát nemzetiség nincs. 1930-as adat alapján számuk 33 volt.

³⁶ Lexikon locorum Regni Hungariae populosorum anno 1773. officiose confectum. Bp. 1920. 314. o.

A XIX. század második felében a falu két végén cigányok telepednek le, akiknek száma ma kb. 450 főre tehető. Ezeket gróf Széchenyi erdőirtás céljából telepítette le.

Gazdasági fellendülés.

A telepítések területünk gazdasági életére kedvező hatással voltak. Gondoljuk csak el, hogy kb. 130 évvel ezelőtt, amikor Barcsnak 825 lakója volt, nem volt kialakult kultúrája. Pompásan írja le a somogyi erdőket Baksay Sándor, mintha csak Barcsról írná: „Erdő erdőre borult“... „A különféle fák őspéldányainak egymásba ölelkező véghetetlen-sége oly sötétek és gyilkos tekintetűek a félelmes szívű vándornak, egyszersmind boldog tanyái is millió és millió madárnak, ezer és ezer félénk vadnak“... „Kora tavasszal a nyírfa fehér bordáiból patakzik az édes ital, ősz felé a páfrány nyújtja virágtalan fejét, a gombák százféle kalappal köszöntik a cserkészőt és piroslik a som“.³⁷ A telepítések révén a magyarokkal együtt megkezdődik a szorgalmas munka a XIX. szd. első felében. Cél, minél előbb és minél nagyobb területet kiírtani és szántófölddé átalakítani.

Így 1852-ben gróf Széchenyi István a barcsi jobbággyai-val szerződést köt, amely szerint 6 év alatt a barcsi határban levő bozotos terület „oly tisztán kiírtassék, hogy minden akadály nélkül szántani lehessen“.³⁸ 1841-ben a drávaerdei birtokából egy nagy területet irtat ki 10 évi szerződéssel „abban akármit természetnek s évenként egy hold földtől 2 forintot ezüstben lefizetni tartóznak“. 1840-ben gróf Széchenyi Pál Barcs melletti területére (a mai Pálfaluba) magyar és német telepéseket hozat, így megalakul Barcs közvetlen szomszédságában egy másik község. Az itt letelepített lakósok a szerződések szerint 1—1 hold földet kaptak a házhelyen kívül és azt bármivel bevethehték. Ezenkívül Belcsapusztán minden pálfalusi lakósnak 1 hold füzes lapályt kellett kiírtani és azt rétnak használhatta. Belcsán (amely Pálfalu folytatása) kapott még minden lakós a rét folytatásában 1—1 holdat, amelyet ha a füzesektől kitisztogatott

³⁷ Kogutowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld. Szeged. 1930. I. k. 204. o.

³⁸ Az idézett szövegek az eredeti szerződések szövegei.

kukoricával kellett bevetnie s évente erről az egy holdról „6 mérő jó csutás kukoricát kellett karácsony havában a Tarnócai Góréhoz legszárazabb állapotban és jó minőségben bevinni”.³⁹ Az irtások révén hatalmas kiterjedésű területek kerültek ekevas alá s így megindulhatott az intenzívebb földművelés.

Kender és dohány területek tették változatossá a tájat. A dohánytermelés annyira fellendült, hogy 1852-ben a sóház helyén dohánybevéltőt állítottak fel (a mai pénzügyőri lak-tanya helyén). A világháború végéig természetesen is a dohányt csak mindig kevesebb és kevesebb mennyiségben, úgy, hogy 1918-ban a dohánybevéltő megszüntette működését. A dohány termesztésével inkább a német lakosság foglalkozott. Kendert minden ház termelt, amelynek emlékét hirdeti a „Nyires” erdőben lévő hatalmas kenderáztató. A kender termelése révén jelentékeny háziipar fejlődött ki, amelynek ma már nyoma sincs. A XIX. szd. első felében területünkön megjelenik a szőlő is, amidőn „gróf Széchenyi István Barcs örökös földesura a barcsi lakosoknak a maga tulajdon fundusának egy részét szőlő alá adja fel oly móddal, hogy ki-ki az általa felvállalt földet első esztendőben jól elkészíttetvén a következő 4 esztendőben, minden esztendőben egy negyed részét szőlővesszőkkel béültetni köteles legyen”.⁴⁰ Azóta a szőlő mind nagyobb területet hódított meg, úgy hogy ma már majdnem minden gazda egy kis szőlőbirtok tulajdonosa.

Az igazi gazdasági fellendülés a vasút építésével kezdődik, amikor is valósággal gomba módra nőnek a gyárak a földből és alakul egy új település a vasút mellett Barcs-telep néven. Ugyanekkor Belcsapusztán már befejeződnek az irtások, a vadonból szántóföld lesz. Majoros település jön létre. Mintagazdaság létesül. Megépül a szeszgyár, majd később a malom. A Dráwaparton megépítik a tárlházakat, sertéshizlaldát, fűrészgyárat. 1865-ben megkapja az első heti-vásárt, 1870-ben a másodikat és az országos vásárt.

---

^{39, 40} Az idézett szövegek az eredeti szerződések szövegei.

Folyószabályozások, belvizek levezetése.

Barcs községet délen a Dráva határolja. „Ez felette sebes folyó és partjai miután területünkön homokos, szüntelen új és új szakadásokat okoz. Számtalan kerületeket alakít, medrét változtatja, a partmelléki lakók földjeit is hol innen, hol túl a Dráván helyezi és káros vízáradásoknak szülője.“⁴¹ Az ember felvette a küzdelmet ennek a tájnak a leghatalmasabb tényezőjével, a vízzel. Az eredmény az, hogy nagy területet mentett meg a mezőgazdaságnak és több ezer embernek biztosított lakóhelyet. Szinte hihetetlen változásokon ment át ez a táj ennek az emberi munkának következtében. Amikor az ember a tájban tért foglalt, horizontális irányban terjeszkedett és a zabolátlan vizet kiszorította. Az el nem tüntethető víztömeg most más szintekben mozog, azaz vertikális irányban eltolódott. Ez igen fontos körülmény, melynek nagy szerep jutott a későbbi települések történetében.⁴²

A régebbi időkben a mocsarak és állóvizek terjedése nem igen busította az embereket. Ezek félelmetes birodalma jó védelmet nyújtott az ellenség ellen. Azután a szegény ember kedvére csikászhatott és halászhatott, vadmézet is gyűjthetett a nádasokban. Kunyhójában felhasználhatta a csenkeszbozót termését, a sulymot, (ez a növény a zimona-erdei halastóban ma is megterem.) Sást, fűzet, nádat kedvére vágathatott a háza fődésére s nyáron bújá fűvet is használhatott lábasjóságának. Mindez értetnünk engedi, hogy miért ragaszkodott a föld népe oly nagyon az állóvizekhez.⁴³ Szabályozás előtt a Dráva nagy területen bolyongott, rendkívül kanyargós volt. 1787-ben a József császárkori térképen Barcsnál 3 éles kanyar látható. (Ezek egyike lehet a Sáncpuszta és a Nagyerdő közötti kanyar.) A Dráván 1848-ig összesen 62 átmetszést hajtottak végre.⁴⁴ Az öregeink még emlékeznek arra, hogy a Dráva a mai „Nagy rét“-en folydogált, ahol ma dús füves vegetáció van s a barcs—somogy-

⁴¹ Csorba József: Somogyvármegye ismertetése. 1857. 42. o.

⁴² Kogutowicz Károly: Szeged emberföldrajzi problémái. 1927.

⁴³ Takáts Sándor: Rajzok a török világból. Bp. 1915. 75. o.

⁴⁴ Hunfalvy János: A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása. Bp. 1865. III. 240. o.

szobi vasút töltése vonul keresztül. Barcsen 1848 előtt a mai pénzügyőri laktanya helyén sóház volt s a hajók kikötése, valamint a kirakódása a sóház előtt történt. Ma már a rakódás helyét szép kertes házak teszik változatossá s a folyó medre 1—2 km-nyire fekszik ettől a helytől. A „Nagy rét“ szintje kb. 6—8 m-rel fekszik Barcs főutcájának településéhez viszonyítva.

Amint a folyó szabályozása megindult, kezdett tájunk képe is megváltozni. A rét helyén levő folyó némileg eltűnik, állóvíz és mocsár foglalja el helyét. Erről írja 1878-ban az akkori barcsi plebános Schiffer Antal a következőket: „1871-ben a plebánia a rendezetlen partjait, lejtősödésekét szabályoztatta, a nyert földdel meg (kb. 7000 taliga) a réten levő mocsaras mély tavat, hol még pár évvel ezelőtt egy legény fürdéskor belefulladt, feltöltötte. Így nyert a plebánia békáktól és kígyóktól hemzseggő egészségtelen mocsár helyett legalább egy kis rétet. 1880-ban említésre méltó, hogy az egészségi viszonyok, amelyek még 9 évvel ezelőtt különösen a vidékiekre oly kedvezőtlenek voltak, a Drávának és Rinyának szabályozása és több mocsárnak kiszáritása által, nagyon megjavultak.“⁴⁵

1883 óta a hajózás szempontjából mederrendezési munkálatok folytak Barcstól a Dráva torkolatáig s így ez a szakasz hajózható. Ezt a rakoncátlan Drávát azonban hiába akarták megfékezni. Egy szép napon visszavágott és megmutatta, hogy ő még igen nagy erővel rendelkezik. 1883 október 13-án a közraktáraknál a Dráwapart a nagy vízállás folytán beomlott és minden erőfeszítés dacára az egyik rakotárépületet magával sodorta. A veszély oly nagy volt, hogy a többi épületeket és a déli vasút pályaudvarát is fenyegette. A hatóságilag kirendelt nép és Pozsonyból idehozott hidászok azonban egy pár hónapi erélyes munka után a veszélyt megszüntették. Gróf Széchenyi Dénes a katasztrófa örök emlékére az elsodort raktár helyére Nep. Szent János tiszteletére szobrot állíttatott fel, amely ma is ott áll, ahogy a vasúti híd felé megyünk.

A Dráva hirtelen áradó és gyorsan apadó folyó. Nagy esése van, a part mentén durvaszemű homokot rak le, amely

⁴⁵ Acta Parochiae Barcensis.

kitűnő építő anyag és Barcs község homokellátását biztosítja. Barcson van vízmérő állomás is, melynek napi adatait a Rádió mindennap beolvassa. Van még két folyó Barcs területén, a kiterjedt erezetű Rinya és a Zimona. A Zimona jelentéktelen kis patak, nagy szárazság idején — mint 1943-ban is — kiszárad. A Rinya már valamivel nagyobb és sebesebb folyású folyó. A belseősomogyi síkság déli lejtőjét csapolja le, a Marcali-hát kellős közepéről még Tapsony határából is maga felé vonzza a patakokat.⁴⁶

B) A TÁJ MAI KÉPE.

Ha felmegyünk Barcs egyik magasabb domboldalán levő „Nyires” erdőbe s onnan nézzük Barcsot önkénytelenül visszaszáll gondolatunk a régmúlt időkbe, amikor még nyoma sem volt kultúrának, nagyobb településnek, az emberiség nem tudott mást Barcsról, csak azt, hogy ott legel az uraságnak a gyönyörű csupán magyar fajtából álló gulyája s a vadászok pedig csak recézni jártak erre a tájra hébe-hóba.⁴⁷ Ma már szemet-lelket gyönyörködtető táj, telve szelidséggel, bájjal, virágos rétekkel, üde erdőkkel, nagy gyümölcsösökkel, településekkel. Eltűntek a vizenyős, nádas, fűzfás területek a Dráva és a többi patakok szabályozásával, a mocsarak kiszáritásával s helyét ma már virágzó mezőgazdasági kultúra foglalja el.

A település formái.

Barcs az utcás falu típusához tartozik, vagyis a falu utcáját 2 oldalt hosszan elnyúló házsorok szegélyezik. A község tengelyét a Horthy Miklós-út alkotja, amely Pálfalun át közel 5 km hosszú. A település területünkön külön egymástól kb. 1—2 km-kint történt. T. i. először a mai Szent István király-utca alakult meg a telepítés révén Barcs néven, tőle északra egy jó félórányi járásra vele párhuzamosan a Dohány-utca Új-Barcs néven, majd Pálfalu s végül délre a vasút közelében Barcs telep. (Ennek a telepnek alapját a vasútépítésen kívül Kánitz bécsi tőzsér vetette meg, aki Bécsből

⁴⁶ Kogutowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld. Szeged. 1930. I. 197. o.

⁴⁷ Acta Parochiae Barcensis.

néhány száz embert hozatott le 1867-ben az építkezés végett. Hat egyforma házat építtetett gabonaraktárnak, amelyek még ma is megvannak. Ezeket később lakóházakká alakították át. Barcs telepnek ezek voltak az első házai a Dráva szállóval együtt s „Hátházak“ néven még ma is ismeretes.)

Ezek a települések területünkön eleinte mintegy kis települési szigetet alkottak egymástól különállóan. Mind-egyik település külön-külön élte a maga kis szerény életét. Idővel ezen szigetszerű településekből megindul az egymás felé való település és a végén mint egy füzér összeépülnek. Van aztán a majorsági település, ezeknek népessége nem a községben, hanem kint a határban lakik. (Sáncpuszta, Drávaerdő, Szilonicspuszta, Viktorpuszta, Ferimajor, Kertészpuszta, Belesapuszta.) A főútból derékszög alatt ágaznak el a mellékutcaék. Az utcaék szélesek és szépen fásítottak. Járdájuk a főútvonalon téglából, betonból készült, a mellékutcaéké jól salakozott vagy kavicsozott. Azonban ezen a téren még Barcson nagyon sok tenni való van.

A falusi lakóházak úgy épültek, hogy a legszükségesebb igényeket kielégítsék s az időjárás viszontagságai ellen védelmet nyújtsanak. Minden falusi ember, aki csak teheti, házat épít magának, amely 1 vagy 2 szobából áll. A házak legnagyobb része ma már téglából épül, eszeréptetővel van ellátva, s homlokzatával néz az utcára 1—2 ablakkal. A konyha előtt majdnem minden háznál tornác van. A lakószobák terjedelménél ügyelnek arra, hogy ne legyen tágas, mert ezt nem szeretik és a fűtőanyaggal így jobban tudnak takarékoskodni. A szobákban aránylag sokan laknak, rendszerint egy szobában él az egész család, a másik szobában csak akkor tartózkodnak, ha vendég érkezik a házhoz. A gazda majdnem mindig az udvar felőli szobában lakik, hogy udvarát láthassa és figyelemmel kísérhesse. A 2 szoba között van a konyha, amelyet csak nyáron használnak leginkább, mert télen szívesebben a lakószobában főznek, hogy így a tüzelőt megtakarítsák. A lakásban a földes szoba gyakori. A padozás csak újabban van divatban s akkor is az u. n. „tisztá szobát“ padoztatják először. A régebbi építkezésből maradt házak törpék, ablakai kicsinyek.

A szoba berendezése egyszerű. Csupán a szükséges bútorok vannak. Újabban már divatos szekrényeket, diványokat

sőt foteleket is lehet látni a jobb módu gazdák lakásában. Az ágy magasra vetett, sok párnával vagy dunyhával rakott. A szekrény vagy sublót tetejére a tálak, tányérok és csészék kerülnek, melyek csak ritkán kerülnek használatra, inkább díszül szolgálnak.⁴⁸

A melléképületek a ház folytatásában illetve a ház végén találhatók. Kút majdnem minden háznál az udvar közepén van. A kút környéke sok helyen nincs kitéglázva vagy kikövezve, de sokszor még a földdel való feltöltés is hiányzik. Pedig ez elősegítené, hogy a csapadék vagy egyéb felesleges vízmennyiség a kúttól elfolyék és megakadályozhatná a kút vízének a szennyeződését. Az udvar hátsó részében helyezik el a széna, szalma és polyva kazlakat, valamint a baromfiókat és trágyadombot. A gazdasági udvar folytatása a veteményes kert.

Az itt leírt falusi településektől élesen elkülönülnek a modern építkezések. (Horthy Miklós-út, Bares-telep.) Az újabb építkezéseknél a házak 3—4 ablakkal nyílnak az utcára, így az utca frontját jobban beépítik.

A falu 2 végén lakó cigányok is házakban laknak, amelyeket maguk építenek. Berendezésük jóformán semmi. Földbe vert 4 cölöpre fektetnek deszkát s azon alusznak. A ház előtt szabad tűzhelyük van s ott bográcsos készítik el ételüket. Telket a község adott számukra.

Lakosság, népmozgalom.

A történelem folyamán, mint az előző fejezetekben láttuk, Bareson változatos események követték egymást. A magyar település több mint fele elpusztult a török hódoltság alatt, úgy hogy az 1565-ben összeírt adózó 46 háztartás, a török kiűzése után 1715-ben 20 háztartásra csökkent. Az eltűnt lakosság helyére új népek telepedtek, a németek (1770-ben) és horvátok. A magyarság fölé kerekednek a betelepített idegen nemzetiségek kb. 60—70 %-ban s már úgy látszik, hogy a kevés számú magyar (kb. 200) elvész az idegen betelepülők között. A 170 évvel ezelőtti 60—70 %-os nemzetiségű terület ma 8—9 %-sá apadt. A község területe

⁴⁸ Bene Lajos: A magyar falu társadalma. Bp. 1925. 9—11. o.

9256 kat. hold kiterjedésű. Ezen a területen 1720-ban még 220 lakos élt, ma már 8229. Az alábbi táblázat világosan mutatja, hogy a község lakosságának száma állandóan emelkedett.

1720-ban	220
1825-ben	858
1890-ben	4427
1910-ben	6415
1920-ban	6159
1930-ban	7585
1940-ben	8229

Az itt felsorolt adatok vizsgálatából kitűnik, hogy Barcs község 1720—1825-ig, tehát több mint 100 év alatt majdnem a négyszeresére emelkedik, de csak a telepítések révén. 1825—1920-ig már rohamos fejlődést mutat s az 1825-ös adatának a nyolcszorosát éri el 100 év alatt. Ezen nagy emelkedés a további telepítésekkel, valamint a vasút és a gőzhajózás megindulásával van összefüggésben, amikor intenzívebben bekapcsolódik az ország kereskedelmi és gazdasági életébe. 1910—1920-ig visszaesést látunk, ami az első világháborúnak (75 hősi halott) és a tömeges kivándorlásnak tulajdonítható. 1930-ban már ismét emelkedik a lakosság száma ennek oka abban rejlik, hogy 1930-ban 1006 lakóssal Drávapálfalvát Barcshoz csatolták.

Miután Barcs község területén nemzetiségek is élnek, az alábbi anyanyelvi kimutatást közlöm, amelyből világosan kitűnik a magyarság számának fokozatos emelkedése.

Év	Összlakosság	Magyar	%	Német	%	Tót	%	Oláh	%
1910	6.415	4.254	69'4	1.765	27'5	16	0'2	131	2'1
1930	7.585	6.576	86'6	667	8'7	9	0'1	10	0'1

Év	Horvát	%	Szerb	%	Egyéb	%
1910	222	3'4	6	0'09	21	0'3
1930	33	0'4	—	—	297	3'9

E statisztikánál különösen a németek százalékaránya mutat nagy esést. Ez leginkább a dohánytermeléssel van összefüggésben. T. i. ezek nagy dohánytermelők voltak

s amikor a dohánytermelés, valamint a dohánybeváltó működése Barcsen megszűnt, a németek egy része Szulokba ment, ahol folytathatta dohánytermelését. A másik ok pedig, hogy sokan elmagyarosodtak (különösen a Dohány-utcaiak) és sokan magyar anyanyelvűeknek vallották magukat a népszámlálás alkalmával. A horvátoknál is látunk visszaesést, akik szintén elmagyarosodtak. Emelkedést mutat az „egyéb” nemzetiség jelzése (ebben csak cigányok értendők).

A lakosság felekezeti megoszlása szintén változatos. 1930-as adat alapján felekezet szerint a lakosság a következőképpen oszlik meg: 6678 r. kat., 5 g. kat., 304 ref., 97 ág. ev., 7 g. kel., és 494 izr. (6.5 %).

Gazdasági élet.

A lakosság foglalkozása.

A község területe miután homokos lévén kitűnő termőtalaját képezi a mezőgazdasági termelésnek, különösen a burgonyának és a kukoricának. A lakosság 85%-a foglalkozik földműveléssel s kb. csak 10%-a iparral, akiknek nagy része a helyi szükségletet elégíti ki. A birtokelosztást tekintve Barcsen inkább 1—10 holdas saját földdel rendelkező törpebirtokos van túlsúlyban. A 20—30 holdas ideális kisbirtokok száma már elenyésző a törpe birtokok mellett. A közép és nagybirtokokat uradalmak kezén látjuk. Ezek aztán a mai kor követelményeinek megfelelően modern gépekkel és szakemberekkel intenzívebb gazdálkodást tudnak folytatni. A kis és törpebirtokosokon kívül igen nagy számmal vannak a napszámosok. Ezeknek földjük nincs vagy csak 1—2 hold s így felesbe kivett földek művelésével, részmunkákkal, vagy napszámokkal keresik meg kenyerüket.

A földbirtokok a következőkép oszlanak meg: (1940-es adat)

1000 holdon felüli birtoka van	1 embernek
100—1000 holdig terjedő birtoka van	6 embernek
20—100 holdig terjedő birtoka van	7 embernek
10—20 holdig terjedő birtoka van	68 embernek
0—10 holdig terjedő birtoka van	1514 embernek

Mezőgazdálkodás.

Barcs talajának $\frac{3}{4}$ része alluviális lerakódású homok u. n. öntéstalaj. A kaposvári mezőgazdasági kamara talajtani vizsgálatai kimutatták, hogy ezen a vidéken a termőföldek igen elmésztelenedtek. Ez a körülmény igen messzeemenő fontossággal bír az alkalmazandó műtrágya tekintetében. Ezek szerint foszforsav pótlására kell gondolni, mégpedig mésztartalmú foszforsavas műtrágya formájában. Hazánkban kétféle foszforsavas műtrágya van elterjedve: a savanyú hatású szuperfoszfát és a lúgos hatású rhenania foszfát. Abból az elgondolásból kiindulva, hogy a bares-vidéki földek egyrészt foszforsav, másrészt rendkívül mészigényesek, a célszerűség szempontjából a mésztartalmú és lúgos rhenania foszfát alkalmazása ajánlható. A két előbb említett foszforsavas műtrágya termésfokozó hatására vonatkozólag igen érdekes kísérletet tett gróf Kornis Elemer uradalma. (Óhíd, Zala m.) Az ottani termőföldek ugyanolyan mészigényesek mint Barcs vidékének. Termett egy kat. holdon őszi búzából szuperfoszfát után 37.7 kereszt 1364 kg., rhenania foszfát után 43.6 kereszt 1686 kg. A kísérlet eredménye minden kétséget kizáróan igazolta, hogy a mésztartalmú rhenania foszfát az elmésztelenedett talajon sokkal magasabb termést eredményezett mint a szuperfoszfát, egészen eltekintve attól, hogy a rhenania foszfát mésztartalma még a talajt is megjavította.⁴⁹ A föld rendszeres trágyázását gazdáink nem hanyagolják el, mert a talaj termőképességének állandó fenntartása a legfőbb gondjuk. E célból az istállótrágya nagyobb mérvű előállítására törekszenek, ha ez kevés, bitorherével bevetett területet szántanak alá. Ásványi műtrágya alkalmazása is el van terjedve, különösen a pétisó. A nagyobb uradalmak, mint a belesapusztai, ahol 647 holdat kezelnek, különösen súlyt helyeznek arra, hogy a bevetett földön minél többet termeljenek. Ezt a nagy területet minden évben trágyázzák, mégpedig istállótrágyával minden negyedik évben és műtrágyával minden évben. A műtrágyák közül a kálisót, szuperfoszfátot és a pétisót használják, mégpedig a következő mennyiségben:

⁴⁹ Szandház Ferenc: Barcsi lapok. 1929.

búzával bevetett terület kat. holdankint kap 150 kg szuperfoszfátot;

árpával bevetett terület kat. holdankint kap 100 kg szuperfoszfátot, 150 kg kálisót és a kikelt vetésre 40—50 kg pétisót;

burgonyával bevetett terület kat. holdankint istállótrágyával lesz vetve s azonkívül kap a vetés alkalmával 50—60 kg pétisót;

tengerivel bevetett terület kat. holdankint kap 50—60 kg pétisót;

olajos növényvel bevetett terület kat. holdankint kap 100 kg szuperfoszfátot, 50 kg kálisót, 50 kg pétisót;

lucernával bevetett terület kat. holdankint kap 150 kg szuperfoszfátot, 150 kg kálisót;

rét kap kat. holdankint 100 kg szuperfoszfátot, 50 kg kálisót és 50 kg pétisót.

Az egész területet figyelembe véve gabona és kapás-gazdálkodást folytatnak Bareson s mint örvendetes jelenséget említem meg, hogy mind jobban terjed a kertgazdálkodás. A szántóföldeken hármas vetésforgót alkalmaznak s így a termelésük változatos. Belesapusztán négyes vetésforgó van. Kapásnövényvel kezdődik, (burgonyával), majd a következő évben búzával, azután tengerivel s a negyedik évben egy részét tavaszi búzával, másik részét olajos növényekkel vetik be.

Bares területe 9256 kat. hold. Ez a következőképen oszlik meg.

szántóföld	5954 kat. hold
rét	453 kat. hold
legelő	660 kat. hold
erdő	661 kat. hold
nádas	24 kat. hold
kert	152 kat. hold
szőlő	51 kat. hold
műveletlen	1301 kat. hold

A szántóföldek legnagyobb részét a búzavetések foglalják el (2156 kat. hold). A búzát nagyrészt bíborhere, trágyázott zabosbüköny, de leginkább kapásnövények után vetik. Minősége kiváló, hiszen a Dráva egykori ártére Dél-

somogy legáldottabb búzatermő földje volt. Árpát és zabot jelentősebb mennyiségben csak a nagyobb gazdaságok termelnek. A zabnak (458 hold) a nagyobb mennyiségben való termelése a virágzó lótenyésztés szempontjából nagy fontossággal bírna. A búza vetésterülete után nagy területet foglal el a kukorica (1267 kat. hold) és a burgonya (1088 kat. hold). A tengeri a nyári nagy szárazságnak, — mint 1942 és 1943-ban — gyakran ki van téve és ezért termésátlag az időjárási viszonyok szerint változik. A legjövedelmezőbb gazdasági növény, mert az állattenyésztés minden ágánál haszonnal alkalmazható, a talaj iránt nem válogatós és a reá fordított munkát sokszorosán meghálálja. Holdankint átlagos termése 25—30 q-ra tehető.

A tengeri után a legnagyobb területet burgonyával vetik be (1088 kat. hold). Bares az igazi hazája, mert homokos talaja a legalkalmasabb a burgonyatermesztésre. Holdankint 120—140 q az évi termés. (Ára 1943-ban métermázsánkin kb. 20—30 pengőig terjed, tehát hodankint kb. 2500—3000 pengőig jövedemez.) Ősszel szinte özönlenek a burgonyával rakott szekerek a község főutcáján. Egy 10—15 holdas gazda évente legalább 3—4 holdat burgonyával vet be. Ennek az árából szépen fedezi az évi pénzszükségletét. Sok kisgazda már esíráztatott burgonyát vet s így már júniusban kiszedheti s jó áron értékesítheti. (1943-ban 50 P volt q-ja.) Bares hazánk homokországnak egyik legnevezetesebb burgonyatermő vidéke, 50.000 q burgonyát, jó termés esetén még jóval többet is termelnek itt.⁵⁰ A takarmánynövények közül inkább répát (64 kat. hold) és kevés lucernát (24 kat. hold) termelnek. A répa kat. holdankint 20—30 q-t eredményez.

A rétek és legelők általában gyenge minőségű fűvet szolgáltatnak, a gyakori szárazság pedig csak még jobban silányítja. Jobb minőségű kaszálót csak a „Nagy réten“ találunk (a Dráva egykori medrében).

Újabban fellendült a község gyümölcstermesztése is. A mai háborús viszonyok okozta könnyű értékesítési lehetőségek és nagy árak buzdítólag hatnak a gazdákra és gyümölcsösüket újabb telepítésekkel igyekeznek szaporítani.

⁵⁰ Kogutowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld. Szeged, 1936. 165. o.

Különösen az almának és szilvának kedvez Barcs talaja. A termelt gyümölcsmennyiség inkább a helyi fogyasztást elégíti ki.

A szőlő termesztése nem jelentős. Talaja habár kedvez a szőlőnek, de az éghajlatot a hazai szőlők nem kedvelik, elpusztulnak, lepereregnek még érés előtt s így Barcsen csak direkttermő szőlőfajta érvényesül, amely nem annyira érzékeny és jobban ellenállóbb mindenféle gombabetegségekkal szemben.

Állattenyésztés.

Valamikor Barcs területén nagyarányú állattenyésztés folyt, azonban a legelők nagymérvű csökkenése és a takarmánytermelés csekélysége következtében hanyatlásnak indult. Pedig állatra szükség van s ha már a legelők csökkennek, legalább bővebb mesterséges takarmánytermeléssel kellene felcserélni az általánossá vált legelőgazdálkodást. Szárazságtűrő és talajjavító takarmánynövényeket kellene termelni pl. lucernát, melynek tápértéke sokkal nagyobb, mint a réti szénáé s évente a négy-ötszöri kaszálása jelentősen fellendítené az állatállományt.

Első helyen említem meg, hogy Barcsen nagyon szép lótenyésztés folyik. A hidegvérű muraközi lovakat tenyésztik sikerrel. Erős, nagytestű, nehéz lovak. Gazdáink lóállományukat nevelés útján szaporítják. Majdnem minden módosabb gazdának van 2 anyalova. A csikónevelés szép hasznot hajt. Féléves csikó ára: 1000—1500 P. Könnyű lovat nem igen tartanak, mert a homokos területen való közlekedés nagy teljesítményt követel az állattól. Itt említem meg, hogy amikor Barcsen 1930-ban a török hadsereg részére vásároltak lovakat, az elővezetett 80 ló közül 12 kelt el. A lovak száma: 568. Ebből kb. 120 csikó.

A szarvasmarha tenyésztése csökken. Ennek oka a jó legelő s a mesterséges takarmánytermesztés hiánya. Főleg a magyar pirostarka tehenet tenyésztik, az átlagos tejhozam napi 6—7 liter. Belcsapusztán, ahol 141 tehen van, s takarmánnyal etetik az állatokat kb. 12—14 liter tejet adnak naponta. Barcs községet napi 547 liter tejjel látja el. A szarvasmarhák száma: kb. 420.

A sertés a leghasznosabb és a legkedveltebb jószágok egyike, mert felhízalva az egész család számára biztosítja az élelmet. Általánosan a fehér kondorszőrű magyar mangalicát tenyésztik. A sertésvész ellen majdnem minden gazda állatát beoltatja s így az utóbbi években az elhullások száma nagy mértékben csökkent. Számuk: kb. 2200.

Alig van ház, ahol baromfitenyésztéssel ne foglalkoznának. Amint csak lehet a keltetést a legkorábban megkezdik és annyit keltetnek, amennyit el tudnak tartani. Ez a ház „hússzéke“ a mindennapi ételekhez és szükséges alapja a tojásraktárnak. A tenyésztett baromfiak elsősorban a házi szükségletek kielégítésére szolgálnak, de piacra is igen sok kerül. A magyar parlagi kendermagos tyúkokat kedvelik leginkább, nemesített fajtákat nem tenyésztnek.

Méhészettel nem igen foglalkoznak Barcson, pedig a nagyszámú erdő biztosítaná fellendülését.

Újabban szép fejlődést mutat a juh és angoranyul tenyésztése. Mindkettő fellendülését a jelenlegi háború textilnyersanyag hiánya indította meg.

Bares és környékének állategészségügyét a helybeli 2 állatorvos látja el.

Ipar és kereskedelem.

Bares békeidőben jelentős empóriumma volt a kereskedelemnek és forgalomnak. A plébánián talált iratok szépen írják le Bares akkori mozgalmas életét. „Mióta a Dráván a gőzhajózás megindult s a pécs-baresi és délivasút kiépült, Baresnak kereskedelmi jelentősége meg volt alapozva. Bares az újkor hatalmas zsenijének szülötte, melyet a forgalom, ipar, spekuláció csinált egyszerre jelentős helyvé, melyben pezseg az élet, tolong a közlekedés, dolgozik, zakatol, produkál az ipar. Elég szép és kellemetes hely arra, hogy felkeressék azok is, kiknek nincs egyéb dolguk, mint a szórakozás. A dolog kényszere által nem zaklatott embert mi sem szórakoztatja jobban, mint mások munkája, a forgalom és közlekedés eleven képe, az ipar lázas tevékenysége. Ebben pedig lehet módja Bareson a szemlélődőnek. A hajók élénk közlekedése, a ki- és berakodók sürgő hangya munkája változatos élénk képet nyújt, melynek pompás keretétől szolgál

a hatalmas Dráva, a Slavon part tájai, messze kéklő hegyei, 2 oldalt pedig a 2 pompás híd a Dráván. A délivasút pályaudvarán a sietős sürgős munka nem szünetel soha. Nappal ép úgy, mint éjjel folyton indulnak és érkeznek a vonatok, melyek legnagyobb része gabonát szállít el a „Leszámitoló bank“ közraktáraiból, fát a francia társaság hatalmas fűrészgyáraiból, melyeket Slavóniából a Duna és Dráva gőzhajózási társaságok hajóin gyűjt össze Barcsra. A közraktárak forgalma több mint Szegedé és Temesváré együttvéve. A vasútállomás másik szomszédságában van a barcsi sertés-hizlalda, ahol 10.000 kövér koca éli a legkényelmesebb életét. Többnyire Bécsbe lesznek szállítva.“

A hivatalos statisztika a forgalom szempontjából a 3-ik helyen említi Barcsot. Köszönhetette ezt az előkelő sorozást földrajzi fekvésének, amely mintegy kapujává tette a balkáni s keleti gazdasági mezőnyöknek, továbbá szárazföldi és víziutai bőségének és teljesítőképességének. Az összehasonlítás Barcs forgalmi és tranzitó kereskedelmi jelentőségét a minimumra leszállította ugyan, de meg nem szüntethette, mert itt ahol 6 vasútvonal fut össze ezen vasutak körletei oly „Hinterlandot“ biztosítanak az áruk összegyűjtésére, amellyel hazánkban egy vidéki hely sem rendelkezik, eltekintve attól, hogy tarifális szempontból is különleges helyzete van Barcsnak. — Mint határhely vámhivatallal is rendelkezik. — A délnyugati határhoz való közelsége révén Barcs hivatala van arra, hogy természetes gyűjtőpontja legyen az Olaszország és Dél-Ausztria felé irányuló kivitelnak. A Dráva és Duna viziútja pedig módot nyújt Dunántúl termékeinek Bécs és Braila felé való olcsó fuvarozására is. Ily adottságok mellett alakult meg a magyar termék külföldi értékesítését végző „Délmagyarországi Gazdatárház Szövetkezet“ Barcsra, amely kb. 3000 vagon szemes termés befogadására alkalmas⁵¹ kb. 3 km hosszúságban terül el. Ugyanesak a Dráva partján épült még 1878-ban a „Nasici“ barcsi fűrésztelepe, amely 1898-ban még parkettgyárral is kibővült. Ez a gyár az eltelt 45 év alatt a Dunántúl és Slavonia számtalan erdejének faanyagát dolgozta fel és több ezer embernek adott kenyeret. Ma is kb. 250 munkással dol-

⁵¹ Szandház Ferenc: Barcsi Lapok. 1929.

gozik. Az előbb említett gyárakon kívül van még mészégetője, 2 téglagyára. Belesapusztán szeszgyára, ahol évente kb. 1000 hl tiszta szeszt állítanak elő 120 vagon ipari burgonyából. Van 2 malma (Szent István Király-út végén és Belesapusztán), napi őrlési teljesítményük 100—100 métermázsa; azonkívül még sertéshizlalda is 60—70 sertéssel. A kiskereskedelmet a Hangya és 66 kereskedés bonyolítja le valamint a szerdai és szombati heti piac és a 4. évi országos vásár. Itt említem meg a baresi 6 emeletes „Hengermalmot“, amely nem is oly régen a baresi járás büszkesége volt. Napi 10 vagon őrlési teljesítménnyel rendelkezett s évente kb. 58 millió lelket látott el liszttel az első világháború előtt. 1935-ben a nehéz gazdasági élet következtében a malom leállt s ma pusztán csak a leszerelt épület hirdeti emlékét. 1942-ben internáló tábornak használták s 3000 embert helyeztek el benne. Jelentősebb ipar nem fejlődött ki Bareson, a helyi szükségletet a kisiparosok látják el, akiknek száma: 764.

Közlekedés.

Az élet számtalan vonatkozásban hozza összeköttetésbe az embert a közlekedéssel, kit utazás vagy teherszállítások, kit valami vállalkozás révén. Ezek a közlekedési vonalak olyanok az életben, mint az emberi szervezetben az erek, melyek a vérkeringést, az életet tartják fenn és bonyolítják le. Korunkban általános a panasz, hogy a vásárok vesztenek jelentőségükből. Ez igaz s rajta nem is csodálkozhatunk. A vasútak és gőzhajók tökéletesedése óta a legrövidebb idő alatt beszerezhetjük mindenféle szükségleteinket anélkül, hogy lakóhelyünkről távoznunk kellene. Egyes nagyobb városok és falvak, mint Bares is, nagyszerű boltjaikkal és tárházaiikkal állandó vásárt képeznek. Nem így volt ez a középkorban. A közlekedés viszonyainak fejletlensége, az utak rosszasága nem engedte, hogy kinek-kinek mindent helyébe hozzanak. Ennek következtében kellett támadni oly központoknak, ahol mindenki időnkint eleget tehet mindenféle szükségleteinek, ahol tehát sokféle iparosnak és kereskedőnek meg kellett jelenni. Össze is gyűltek, sokszor az

ország legtávolabbi vidékeiről. E körülmény adja meg a középkori városok rendkívüli fontosságát.⁵¹

Érdekes felvilágosítást nyújtanak az úthálózat értékéről a József-császári térképek, melyek katonai használatra készültek. Rendeltetése, hogy a mozgó hadseregnek felvilágosítást nyújtson az úthálózat megbízhatóságáról.⁵² Eszerint Bares területén hatalmas kiterjedésű erdő terül el s ezeken keresztül elég sok az út. Ennél is feltűnőbb az a tömérdek csárda, mely ezeknek az utaknak a mentén tanyát ütött. Hatfaesárda, Tarnóczacsárda, Rigócezi csárda stb. A mai Sándor-féle kocsmá Pálfaluban szintén szerepel. Ezek a csárdák, nem amolyan országutak melletti közönséges kocsmák. Ezek a pásztornép kényelmét szolgálták s a panduroktól óvakodó betyároknak és zsványoknak nyújtottak menedéket. A pálfalusi Sándor-féle kocsmá eredeti állapotában még ma is fennáll. Átkelő helyet jelez a Dráván Slavóniába Verőce felé. Erről az átkelőhelyről írja az akkori plebános: „A Dráván révészek szolgálták a közlekedést a „piliczai“ csárdánál ősi alkalmatosságukkal, melynek az volt a természeté, hogy nagy vizen ép úgy nem tudott átvándorolni, mint gyakran a kis vizen. Pedig a Drávának hol nagy, hol kicsiny a vize, nem szereti a normális középútat, miért aztán nem is igen próbálkozott más kompon Slavóniába jutni, mint akinek igen sürgős volt a dolga, vagy ki eszmát és boeskort vitt árulni a verőcezi vásárra.“ 1883-ban a komp eltűnik, tölgyből és vörösfenyőből fahídat építenek, melynek hossza 320 m. volt. 1901-ben a fahídat az idő vasfoga és a rajta átvonuló közlekedés annyira megrongálta, hogy lebontották, helyette kőből és vasból megpítették a bares—theresienfeldi közúti Drávahídat, melyet 1903 okt. 27-én adtak át a forgalomnak.⁵³

Teljes átalakulást jelentett a közlekedésben a vasútépítés korszaka, amely fontos következményekkel járt. Ennek köszönheti Bares község is a felvirágozását. Dunántúlnak a XIX. sz. 50-es éveiben még egyetlen vasútvonala sem

⁵¹ Csánki Dezső: Hazánk kereskedelmi viszonyai I. Lajos korában. Bp. 22. o.

⁵² Kogutowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld. Szeged. 1930. I. 124. o.

⁵³ Acta Parochiae Baresensis.

volt.⁵⁴ 1868-ban megnyílik a közlekedés Barcs és Nagykanizsa között valamivel előbb Pécs és Barcs között. Ugyancsak a 60-as években épül ki barcs—drávavölgyi vonala. 1885-ben megépült a barcs—pakráci vasút, amely hatalmas vashídon megy keresztül a Dráván Zágráb felé. Ezt a hidat a szerbek 1941. ápr. 7-én este felrobbantották a német átvonulás alkalmával. A hidat a németek hamarosan helyreállították s ma már akadálytalanul megy a közlekedés Horvátország felé. 1890-ben elkészül a barcs—somogyszobi vasút is, 1903-ban pedig a barcs—kaposvári vonal. A vasútvonalak kiépítése maga után vonta a posta és távirda felállítását 1888-ban. Régebben Babócsán volt a posta és küdőnc vitte a leveleket Barcsról. Innen aztán kocsin a kiépített postautakon továbbították. Ilyen postaút volt Nagykanizsa—Berzence—Babócsa—Istvándi—Szigetvár—Szentlőrinc helységeken át Pécsre.⁵⁵ Barcs ma 2 postahivatallal rendelkezik.

A teherforgalom lebonyolításában érzékeny versenytársa a vasútnak a gépkocsi. Előnyös helyzetben van a vasúttal szemben annyiban, hogy gyorsabb. Jelentősége abban rejlik, hogy a gazdasági élet gócpontjait összekapcsolja a vidék legtávolabbi falvaival is, nagy teljesítőképességű, korlátlanul sűrűjáratú teherszállítóeszközökkel. Bekapcsolhat olyan vidékeket, amelyek talán sohasem számíthatnak arra, hogy költséges vasútvonalat építsenek számukra.⁵⁶ (Pl. Drávaszentes, Komlósd, Tótújfalu stb.)

Közlekedés szempontjából valamikor fontos víziút volt a Dráva, amely a trianoni béke következtében jelentőségét elvesztette. Hajót ma már csak a legritkábban látunk. Jelenleg homokot és fát szállító tutajok közlekednek. A fát a helyi fatelep dolgozza fel. A Dráva széles folyama nem régen még életet, forgalmat jelentett, ma Magyarország határát jelképezi.

⁵⁴ Kogutowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld. I. 124. o.

⁵⁵ Csorba József: Somogy vármegye. 1857. 59. o.

⁵⁶ Kogutowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld. I. 126. o.

A NÉP ÉLETE.

Társadalmi élet és szokások.

Bareson kimondott nagy társadalmi élet nincs, inkább szűkebb körű családi életet élnek. Lakossága társadalmi szempontból nem egységes. Azonban az egyes rétegek nincsenek élesen elhatárolva, hiszen a falu közös szeretete, a közös érdekek istápolása közelebb hozza egymáshoz az egyes rétegeket.⁵⁷ Bares elég szép számú intelligenciával rendelkezik, akik a község közigazgatásában vesznek részt s mint iskolázott társadalmi réteg, a község társadalmi és kulturális életében tevékeny szerephez jutnak.

A falu tulajdonképeni társadalmát az intelligencia mellett a polgárság alkotja, akik közül a módosabb gazdák rétege emelkedik ki. Ezek nem szakadnak el a falutól, a falusi szokások mellett maradnak, vezető szerephez jutnak, a közboldogulást tartják szem előtt és szociális munkásságuknak tanujelét adják.⁵⁷ A község közigazgatási és egyesületi életében munkájukkal jelentősen hozzájárulnak és így területünk társadalmának értékes rétegét alkotják.

A község társadalmának újabb rétegét képezik azok a polgárok, akik csak néhány hold földdel rendelkeznek és így kénytelenek bérletet tartani vagy feles művelést vállalni. Ezek átmenetet képeznek a napszámos és kiscsászák között.⁵⁷ A földműves munkások a falunak külön rétegét alkotják. Ezek megfeszített erővel dolgoznak, hogy fenn tudják tartani magukat. Csak azok a munkások nyugodtak, sorukkal megelégedettek, akiknek van egy kis házuk, 1—2 hold földjük. Ezeket nem nyomja a nagy házbér, nem kell egészségtelen odukban lakniok, kertjükben kicsinyke földjükön megtermelnek annyi, hogy napszámmal, részes műveléssel a tisztességes megélhetést biztosítani tudják. A gyári munkásság keresete rendszeresebb, állandóbb, életfeltételei biztosítottabbak.⁵⁷

Az uradalmi cselédség már egy egészen elűtő réteget képez. Saját mivoltukra büszkék, s ha megfelelő lakásuk, fizetésük van, akkor megelégedettek. Az uradalmi cselédség

⁵⁷ Bene Lajos: A magyar falu társadalmi. Bp. 1925.

a község lakosságához igazodik szokásban, erkölcsben. Nem tart igényt sem irányító, sem vezető szerepre, alkalmazkodik a kenyéradó gazda rendelkezéseihez. Így nincs is hatással a községre, inkább a község hat rá.⁵⁷

Külön osztályt alkotnak az iparosok és kereskedők. Szakmájukban képzett emberek. Számuk összesen: 830 (1943-as adat). Nagyrészüket kisebb-nagyobb birtok tulajdonosa s főfoglalkozásuk mellett még földműveléssel is foglalkoznak. Önálló egyesülettel rendelkeznek, sőt külön iparosszékházuk van s így határozott iparos és kereskedő életet élhetnek.

A falu társadalmán kívül állnak a cigányok. Ezek a falu két végén (rigócezi erdő és az állatvásártér közelében) laknak. Csak annyi munkát vállalnak, hogy legyen szűkösen megélhetésükre és a dologban meg ne erőltessék magukat. Mezei munkával csak igen kevesen és ritkán foglalkoznak. A falu egyetlen társadalmi rétege sem tart velük összeköttetést, csak magukban élnek. A falu általános szokásaihoz, erkölcséhez kényszerűségből alkalmazkodnak, de semmi lelki közösség ki nem fejlődött közöttük.⁵⁷

Barcsen a magyar és német idegenül áll egymással szemben. Külön utcákban is laknak a németek (Szent István király-út és Dohány-utca.), azonban a legteljesebb egyetértésben élnek egymás mellett. A békés együttélés annyira általános jellemzője ennek a viszonyoknak, hogy teljesen elhomályosítja a torzsalkodás elszigetelt eseteit. A vérparancsolta elkülönülést a nép a legtermészetesebb dolognak tartja. Anyagiakban kétségtelen, hogy a német felülmúlja a magyart. Ezzel szemben meglepő, hogy a könnyelműbb, fényűzőbb magyar paraszt természetesen észben, találékonyságban, mozgékony-ságban felülmúlja a németet. A magyar általában bátor, vakmerő és sok olyan tulajdonság jellemzi, amely a faj értékességére vall.⁵⁸ A németek a rendet, csínosságot szeretik, mesterségüket a föld és szőlőművelést, lótenyésztést szorgalmasan űzik.

A nép lelki élete legőszintébben szokásaiban nyilvánul

⁵⁷ Benc Lajos: A magyar falu társadalma. Bp. 1925.

⁵⁸ Kogutowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld. Szeged. 1936. II. 92—93. o.

meg. Az egyházi ünnepnek keresztyény buzgósággal adja oda magát a lakosság. Mint mindenhol, úgy Barcsen is Miklós-nap előtti estén hosszú szakállú, püspöksüveget és báránybőr subát viselő ember járja a falut, osztogatja az ajándékokat (ha tesznek a szülők a puttonyba) a jó gyermekeknek. Vele megy láncot csörgetve ördögnek öltözött torzonborz alak, aki a gyermekeket ijeszti. Lucza napján érdekes szokás a kotyolás. Korán reggel a gyerekek egy hasáb fával a kezükben elmenni egyes családokhoz és ott ráülve verset mondanak, amelyben a ház népére és jószágára, áldást és termékenységet kívánnak. Karácsony előtt szokás a betlehemezés. Nincs az a ház ahol legalább egyszer a betlehemesek játékát és énekét meg ne hallgassák. A szent estét esendős ájtatosságban tölti minden család. Ez az est hozza a karácsonyfát és az ajándékokat. Karácsony estéjén pásztorok mennek végig a főutcán. Elöl 2 fiú csengővel, középen a betlehem kivilágítva, hátuk mögött 3 pásztor, akik útközben állandóan pattogatják ostoraikat. Ez állítólag azt jelenti, hogy Krisztus születése először a pásztoroknak adott tudtára és ők jelentik a népnek. Aprószentek napján a gyerekek virgácsolni járnak, hogy a következő évben az emberek egészségesek legyenek. A módosabb házaknál újév napján sült malac kerül az asztalra, hogy az új esztendő szerencsés legyen. Húshagyó kedden nagy mennyiségben sütik a fánkot s a közeli rokonok között valóságos fánkescere indul kóstolgatásra.

Különféle szokással jár a husvét ünnepe a vele kapcsolatos mellékünnepekkel együtt. Így virágvasárnap Krisztus Jeruzsálembe való bevonulása emlékére barkát visznek szentelésre a templomba. A szentelt barka állítólag a szerencsétlenség és betegség ellen óv meg és a háztető alá dugva feltartóztatja a villámot. Nagyesütörtökön és nagypénteken harang helyett kerepelőt forgatnak. Az általánosan ismert husvét-i öntözködés Barcsen nem szokás.

Igazi családi ünnep a lakodalom. A templomból jövet a lakodalmas ház kapúja előtt a fiatal pár megáll, mindenki aki a kapun bemegy, kezet fog velük és sok szerencsét kíván a szent házassághoz. Ezután kezdődik a lakoma, mely alatt az ablakokat nem függönyözik be, hogy az ifjúság és a kíváncsi asszony-nép is benézhesen. A lakodalmas nép az

otthonmaradt hozzátartozóiknak kóstolót visz haza. Szüret alkalmával lovas bandérium alakul a helybeli legényekből, akik magyaros ruhákban, lovon, nemzeti színű szalaggal feldisztítve vonulnak fel Bares utcáin. Utánuk ökrös szekéren magyarruhás lányok következnek, akik a kocsin levő cigányok muzsikája mellett énekelnek. Az utolsó kocsin mindenféle álarcban felöltözött alakok állanak s az utca közönségét bohókás mozdulataikkal nevettetik.

Az összes szokások között utolsónak említem meg a halottvirrasztást. Ez Bareson a nép között általános. A virrasztók egész tömege a halott házába megy és abban a szobában ahol a halott is van, reggelig vallásos énekeket énekelnek, este 10 óra tájban a virrasztók ételt és pálinkát kapnak.

Kulturális élet.

Bares kulturális élete szép fejlődést mutat. Elősegíti ezt a sokféle egyesület, melyek egybe fogják Bares társadalmának minden rétegét. Hivatott vezetőik egyrészt kulturális és vallásos tárgyú előadásokkal, másrészt szemetleket gyönyörködtető box és labdarugó mérkőzésekkel igyekeznek Bares népét a mindennapi élet egyhangúságából kiemelni és egy szorosabb közösségbe összehozni osztálykülömbőség nélkül. A népművelődési előadások, amelyek részben általánosak, részben gazdasági tárgyúak, nagyon látogatottak. Különösen a gazdátársadalmat érdeklő problémákat hallgatják szívesen. Az előadók legnagyobb része a helyi értelmiségből kerül ki. Kulturális munkájával és katonás nevelésével igen jótékonyan hat az ifjúságra az ország egész területén egységesen bevezetett levanteintézmény. Külön levante pályája, otthona, lövöldéje, zenekara van s nemsokára egy egészen új, modernül felszerelt otthonot kap.

A lakosság kultúrszükségleteit leginkább ujságokból, folyóiratokból és a rádióból meríti. A kultúra terjesztésének szolgálatában áll még az iparosszékházban működő mozi, amely hirdóival az élet mozgalmas képét és a háborút egyes érdekes mozzanatát adja a nézőközönségnek.

A vallási élet terén örvendetes javulást észlelünk. A nép igyekszik vallási kötelezettségének méltóképen eleget tenni. Ebben nagyrésze van lelkipásztoraink fáradságmát nem ismerő munkájának és a most dúló háborúnak, amely közelebb hozza az embereket az Istenhez. Az egyházi élet Bares adataim szerint 1700-ig vezethető vissza. 1700-ban már volt temploma (zsuptetővel), amely 1798-ban teljesen leégett. 1814-ben újjáépül és önálló plébánia lesz. Bareson felekezettek szerint van 1 katolikus, 1 evangélikus templom, 1 református imaház és 1 zsinagóga.

A népoktatás az utóbbi évtizedekben örvendetes fejlődést mutat. A szülők taníttatják gyermekeiket, minden áldozatot meghoznak értük s az elemi iskola elvégzése után nagy számmal járatják polgári iskolába. Bareson kb. 1000 tanuló részesül oktatásban, igazi „iskolaváros“. Van 4 elemi iskolája (pálfalusi, Szent Imre-téri, barestelepi, nagyerdei), 2 ovodája, 1 állami polgári fiú- és leányiskolája.

Egészségügy.

Az ember legdrágább kincse az egészsége. Ezt a kincset meg kell őriznünk, mert egészség nélkül el van zárva előttünk a boldogulás útja. A betegeskedő embernek csak teher az élet. Egészségünk védelmére törvények, rendeletek jelennek meg, amelyek nagy fontossággal bírnak, mert azok végrehajtásával minden évben ezer és ezer emberéletet lehet megmenteni. Egészségügy terén Bares nem éppen a legjobbak közé sorolható. Gondoljuk csak el, hogy kb. 9000 lakosú község egészségügyét 5 orvos látja el, s így 1 orvosra 1800 lélek esik. Ebből az 5 orvosból is csak kettő községi, a többi magánorvos. Kórháza nincs, a súlyosabb betegeket a község mentőautója szállítja Szigetvárra (kb. 30 km-re) vagy Pécsre (kb. 60 km). Az orvoshoz való bizalom csak az újabb időben kezd elterjedni és a gyógyszer hasznossága, mert orvosaink rávezették a falu népét arra, hogy a tudománnyal sok bajt meg tudnak előzni, sok szenvedést tudnak enyhíteni s így az egészség helyreállításában hathatósan közreműködhetnek. Az öregek nagy része még ma is fél az orvostól s rendszerint csak akkor fordulnak hozzá, ha már minden falusi orvosságot végig próbáltak.

A községnek két gyógyszerháza van s így a szükséges gyógyszerek biztosítva vannak Barcs és környékének beteg-
 gei részére. Van egészségháza, ahol a szegény betegeket tanácsal, a gyermekeket tejjel, cukorral látják el. Berende-
 zése a legkorszerűbb s a tüdő megvizsgálására röntgen is
 rendelkezésre áll. A múltban tapasztalt gyermekhalandóság
 az egészségház működése óta rohamos csökkenést mutat,
 mert a gyakori előadások valósággal ránevelték az anyákat,
 hogy minden legeszkélyebb rendellenességnél az egészség-
 házba vigyék gyermekeiket, ahol készséggel szolgálnak
 ingyenes felvilágosítással. A védőnő ezenkívül meglátogatja
 a csecsemőket. Ugyancsak az ember egészségét szolgálja
 a Dráva strandja. Itt bőven nyílik alkalom fürdésre, napo-
 zásra, csónakázásra.

Itt említem meg, hogy Barcs község igyekezett minden
 áldozatot meghozni, csak hogy fő- és mellékutcai pormente-
 sek legyenek. Erre a célra modern öntözőautót vásárolt.
 Ez az autó azonban már régen nem tölti be hivatását, mert
 nincs üzemben. Nyáron, amikor tehát és disznósorda vagy
 autó megy végig az utcán, Barcs egész porfelhőbe burko-
 lózik. Ez persze az egészségnek egyáltalán nem hasz-
 nálhat. A község előljáróságának mindenáron meg kell
 oldani az öntözés problémáját, hogy a port, mint az egész-
 ségre ártalmas tényezőt megszüntesse.

A község köztisztaság iránti érzéke, az utcák tisztán-
 tartása elismerésre méltó. Alkonyatkor majdnem minden
 ház gazdája a portája előtt szépen felsepri az utcát még az
 országútat is. Az összegyűjtött szemetet az udvaron levő
 szemétdombra hordják, hozzágyűjtik a gazdasági célokra
 szükséges trágyához. A szobákat azonban nem szellőztetik
 mindenhol kellőképpen, pedig ez fontos volna különösen ott,
 ahol még a szoba talaja földes is. Ilyen házak tulajdonosai
 legjobban tennék a gyakori szellőztetésen kívül, ha a lakó-
 szoba földtalaját legalább 10 cm mélységre minden ősszel
 kihordaná s helyett tiszta agyaggal borítaná be a szoba
 talaját. Ez által el lenne távolítva az ily lakószobákból az
 az egy év alatt mindenféle rothadó anyaggal fertőzött felü-
 let, mely téle is ott maradv a legkülönbözőbb fertőző
 betegségeket idézheti elő. Szoros kapcsolatban van a köz-
 egészségüggyel az ivóvíz is. Ez általában Barcson elég

jónak mondható, azonban jódszegény és ezért nagyon sok a golyvás ember. Pl. 1943-ban a barcsi állami polgári iskola tanulóinak kb. 70 %-a találtatott golyvásnak az iskola-orvosi vizsgálaton. Az egészségház útján minden héten egyszer jódos pirulákat adnak a tanulóknak s így akadályozzák meg a golyva kifejlődését.

Nagyon üdvös volna, ha lehetne Barcson egy modern berendezésű kórházat vagy szanatóriumot felállítani, amely eléggé életképes lenne, hiszen 6 vasútvonal csomópontja s így hatalmas kiterjedésű környéke és a község maga, feltétlen biztosítaná áldásos munkájának zavartalan fenn-tartását.

ZÁRÓSZÓ.

Ezen fejezetemmel Bares község földrajzi vonatkozású megvilágítását befejeztem. Igyekeztem lehetőleg minden oldalról megismertetni a község fejlődését napjainkig. Bevallom eleinte nem volt könnyű dolog, mert az adatok nagyrésze az 1918-ki szerb megszállás alatt elveszett, a mult századról csak néhány szerződést találtam, amit az akkori földesurak kötöttek meg jobbágyaikkal, úgy hogy a szegedi egyetemi könyvtár és a „somogyi könyvtár“ lendített tulajdonképen sokat munkám megírásán. Bares község régen egy egészen kis jelentéktelen falu volt, nem fejlődött semmit a telepítéseket leszámítva a vasútépítés korszakáig. Amint vasútvonalai kiépülnek, viziútja alkalmassá válik a hajózásra, azonnal amerikai arányokban a fejlődés és gazdagodás útjára lép, felfigyelnek rá, ismeretessé válik a község neve és helyzete s ha a trianoni békeparancs nem jön közbe, Bares ma már közel 12—13 ezer lelket számláló városi jelleget öltött mezőváros volna.

Jelen munkám megírása alkalmával hálás köszönetem fejezem ki Dr. Kogutowicz Károly egyetemi ny. r. tanár úrnak, akinek becses útmutatásai szerint jártam el. Békés János káplán, Elekes Gyula baresi jegyző, Valkó Gyula ny. főjegyző és Pusztai Sándor irodatiszt uraknak, valamint Dr. Krasznai Emil járási állatorvos, Pethő István áll. tanár és Jancsics István főintéző uraknak, akik készséggel és örömmel bocsátottak rendelkezésemre minden adatot és nyújtottak minden szempontból kellő felvilágosítást. Hiszem, hogy jelen munkámmal megoldottam Bares községnek egy régóta vajdó problémáját, de egyúttal az utókor számára is maradandó emléket igyekeztem hagyni.

FELHASZNÁLT IRODALOM.

1. Acta Parochiae Baresensis.
  2. Bene Lajos: A magyar falu társadalma. Bp. 1925.
  3. Csánki Dezső: Hazánk kereskedelmi viszonyai I. Lajos korában. Bp.
  4. Csánki Dezső: Magyarország vármegyéi és városai. Somogyvármegye.
  5. Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Bp. 1894. II. k.
  6. Csorba József: Somogyvármegye ismertetése. 1857.
  7. Darnay Kajetán: Néprajzi megfigyelések. Kaposvár. 1918.
  8. Darnay Kajetán: Adalékok Somogyvármegye néprajzához. Kaposvár. 1917.
  9. Hortobágyi Ágost Árpád: Somogyi Helikon. Somogyország lantosai.
  10. Kogutowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld. I. k. Szeged. 1930.
  11. Kogutowicz Károly: Dunántúl és Kisalföld. II. k. Szeged. 1936.
  12. Kogutowicz Károly: Szeged emberföldrajzi problémái. Szeged. 1917.
  13. Lexikon Locorum Regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Bp. 1920.
  14. Márton György: Maros síksági szakaszának folyómenti települései. Föld és ember. Szeged. 1927.
  15. Német Béla: Szigetvár története. Pécs. 1913.
  16. Orwai Tivadar: Magyarország régi vízrajza a XIII. szd. végéig. Bp. 1894. II. k.
  17. Pallas lexikon. Bp.
  18. Szandház Ferenc: Baresi lapok. Bares. 1929.
  19. Takáts Sándor: Rajzok a török világból. Bp. 1915.
  20. Természettudományi Közlöny. 1936.
-

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Földrajzi helyzet — — — — —	3
I. ÖSTÁJ — — — — —	4
Időjárás, éghajlat — — — — —	6
Vízrajzi viszonyok — — — — —	7
Növény- és állatvilág — — — — —	8
II. A TÁJ ÉS EMBER KAPCSOLATAI	
A) A kultúrtáj kialakulása	
A táj képe a honfoglalásig — — — — —	9
A magyarság megtelepedése — — — — —	11
A török hódoltság — — — — —	13
Újabb népcsoportok — — — — —	15
Gazdasági fellendülés — — — — —	17
Folyószabályozások; belvizek levezetése — — — — —	19
B) A táj mai képe	
A települések formája — — — — —	21
Lakosság. Népmozgalom — — — — —	23
Gazdasági élet — — — — —	25
Mezőgazdálkodás — — — — —	26
Állattenyésztés — — — — —	29
Ipar és kereskedelem — — — — —	30
Közlekedés — — — — —	32
A nép élete. Társadalmi élet — — — — —	35
Kulturális élet — — — — —	38
Egészségügy — — — — —	39
Zárószó — — — — —	43